

“Jeg ville hellere have haft, at I kom hjem og besøgte mig”

Brugen af digitale værktøjer i det antropologiske feltarbejde

Af Laura Lynggaard Nielsen & Signe Helbo Gregers Sørensen

Som med så meget andet har coronapandemien udfordret det antropologiske virke. Hvor vi normalvis ville foretrække at tage ud og møde vores informanter, har smittefare og afstandskrav givet anledning til at eksperimentere med nye, digitale værktøjer, der på anden vis kan give os indsigt i informanternes liv og verden. Men hvordan påvirker det dynamikken i feltarbejdet, når vi som antropologer lægger digitale redskaber i værktøjskassen? Med afsæt i en undersøgelse, hvor vi via en app undersøgte oplevelsen af at bo i fleretagers træhuse, reflekterer vi i denne artikel over anvendelsen af digitale metoder og den værdi, de kan bibringe det antropologiske feltarbejde.

Nærkontakt over afstand

Vi, Laura og Signe, sidder i det store mødelokale og er i gang med de sidste forberedelser inden interviewet. Alle informantens besvarelser fra appen er printet, og vi har gået alt materialet igennem og noteret i interviewguiden, hvad vi skal stille uddybende spørgsmål til. Den gamle, pålidelige diktafon har fået friske batterier, og vi har sat internetkabel og mikrofon i computeren for at sikre den bedst mulige forbindelse. For at være i øjenhøjde med informanten har vi desuden sat computeren op på en kasse, så den står lige ud for vores ansigter. Vi trodser den daglige armlængdeafstand og rykker vores stole sammen, så vi begge er synlige inden for videomødets firkant. Klokkeren bliver et par minutter over hel, og et ansigt toner frem på skærmen. Pludselig sidder vi på én og samme tid i informantens stue og i vores egne rammer.

Interviewet er ét af en række interviews i regi af projektet Build in Wood, som er et EU-projekt, med formålet at fremme brugen af træ som byggemateriale i fleretagers byggeri. Som en af 21 partnere bag projektet er det Alexandra Instituttets rolle at undersøge træbygningerne fra beboernes perspektiv. Således skal der foretages antropologiske afdækninger i fleretagers træhuse forskellige steder i EU. Vi er begge ansat ved Alexandra Instituttet og stod i efteråret 2020 for den første afdækning i et boligkompleks i Danmark.

Under normale omstændigheder ville vi i denne type undersøgelse være taget på besøg hos vores informanter. Det er vores erfaring, at hjemmebesøg dels giver mulighed for at observere og spørge ind til de ting, som informanterne ikke selv er bevidste om, dels gøre det mere naturligt for dem at fortælle om sig selv og deres hjem. Men coronapandemien rasede på dette tidspunkt stadig, og da vi hverken ønskede at udsætte informanterne for smittefare eller udskyde undersøgelsen på ubestemt tid, valgte vi at gå bort fra tanken om klassiske feltbesøg.

En digital fornemmelse af træ

“Det er virkelig flot, og det har sådan en rigtig ‘sommerhus-feel’, når man kommer og kigger på det. Ligesom når man tager i sommerhus, så er alting lavet i træ, og det har en rustik følelse. Så på den måde. Det er anderledes fra hverdagens almindelige beton- og gipsvægge.”

Det er svært at forestille sig, hvordan man kan studere noget så sanseligt og materielt som hjem og byggematerialernes betydning uden at have fysisk adgang til den pågældende kontekst. Siden Bronislaw Malinowski har feltarbejdet været centralt i antropologien – det at drage ud til vores informanter for at møde, tale med og forstå deres livsverden. Som Malinowski udtrykte det: *There is all the difference between a sporadic plunging into the company of natives, and being really in contact with them.* Godt nok havde vi ikke ligefrem planer om at flytte ind hos vores informanter. Men vi skulle jo hjem til dem, gå med dem rundt i deres hjem, drikke deres kaffe og fornemme, hvad der lå i udsagn som eksempelvis dét, at atmosfæren i en trælejlighed minder om at være i et sommerhus. Hvordan kunne vi ellers finde frem til de spørgsmål, som det slet ikke var faldet os ind, at vi skulle stille?

Ligesom i Verdenskrig radikalt ændrede Malinowskis planer for sit feltarbejde på Trobrianderne, har coronapandemien for mange været en markant faktor i deres antropologiske arbejde. Men hvor krigen og det forlængede feltarbejde betød, at Malinowski kom tættere ind på livet af sine

informanter, end han brød sig om, gjorde corona det vanskeligt for os at opnå den kontakt til vores informanter, vi havde ønsket. For at finde andre veje ind i træhusene, tog vi derfor nye, digitale værktøjer i brug.

Med ønsket om få indblik i de materielle og oplevede aspekter af informanternes hjem valgte vi at kombinere virtuelle interviews med en såkaldt *mobile probe*. En mobile probe er et digitalt værktøj, hvorigennem informanten over en periode kan modtage og svare på spørgsmål, typisk via en smartphone app. Spørgsmålene kan besvares med billede, video, lyd eller små stykker tekst. I vores undersøgelse anvendte vi en app, som er udviklet til digital etnografi og udbydes af en ekstern leverandør. Ud over at formidle de udformede spørgsmål har appen et beskedmodul, hvorigennem vi løbende kunne kommunikere med informanterne efter behov. Vi valgte at opbygge proben omkring syv spørgsmål, så informanterne fik tilsendt ét spørgsmål hver dag i en uge. Eksempelvis bad vi en af dagene informanterne om at vise os deres vægge ved at sende forskellige billeder ind og knytte beskrivende ord dertil. Baggrunden for dette spørgsmål var, at der i informanternes hjem optræder en blanding af gips- og trævægge. Vi var derfor interesserede i at se, hvordan den enkelte forholdt sig til og brugte de forskellige vægge i indretningen af deres hjem.

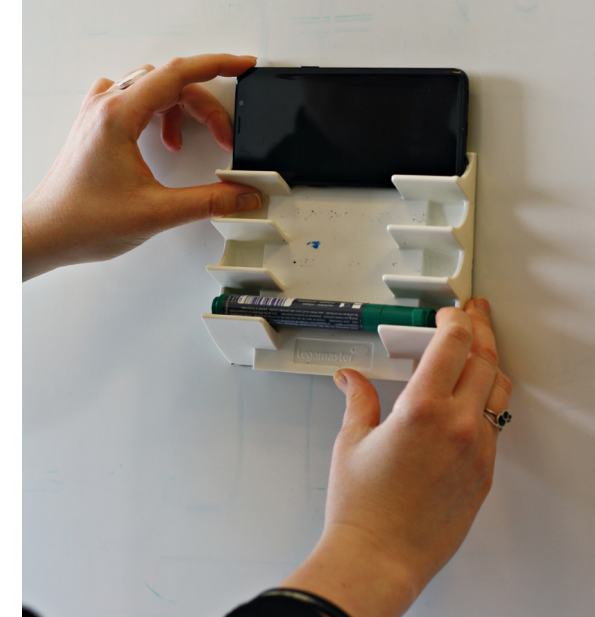
Nettet sættes op

Vi står i det lille rum ved siden af vores kontor. Vi har talt igennem, hvad vi skal have sagt i introduktionsvideoen til proben, og hvem der siger hvad. Vi har skrevet stikord til hver linje på whiteboardet. Som interimistisk kamerastativ har vi sat telefonen i holderen til whiteboardtusser. Vi har rykket en plante ind i billedet for at skabe en så uformel atmosfære, som det nu lader sig gøre på et kontor. Vi har cirka 45 sekunder til at introducere os selv for informanterne. Den tid vil vi gerne udnytte bedst muligt, så vi både når at sætte en forståelig ramme for spørgsmålene og får formidlet med ord og fremtoning, at vi har en nysgerrig og anerkendende tilgang til de materialer, som informanterne sender os. Kort sagt ser vi denne introduktion som et kardinalpunkt for vores reelle adgang til informanterne og deres hjem.

“...Det er os, der kommer til at se de ting igennem, som du sender ind, og det bliver også os, du kommer til at møde senere i interviewet. Der er ingen svar, der er rigtige eller forkerte – vi vil egentlig bare gerne lære lidt mere om dig og dit hjem. Men hvis der skulle opstå spørgsmål eller tvivl undervejs, så kan du skrive til os via appen. God fornøjelse. Vi glæder os til at følge med.”

Smil. Sluk. Det har taget et par forsøg at få den i kassen. Vi er ikke vant til at skulle tilgå informanter på denne måde. Den er stadig ikke perfekt. Men det skal den heller ikke være. Vi vil gerne gå forrest og vise informanterne, at det upolerede netop er målet med øvelsen.

“ Smil. Sluk. Det har taget et par forsøg at få den i kassen. Vi er ikke vant til at skulle tilgå informanter på denne måde. Den er stadig ikke perfekt. Men det skal den heller ikke være.

Malinowski beskriver antropologiske undersøgelser som en jagt, der ikke blot handler om at være det rette sted på rette tid, men også om at forfølge sit mål og aktivt gå på opdagelse i informanternes virkelighed og fortællinger:

“But the Ethnographer has not only to spread his nets in the right place, and wait for what will fall into them. He must be an active huntsman, and drive his quarry into them and follow it up to its most inaccessible lairs.”

Proben var vores måde at ‘gå på jagt’ i træhusene uden selv at kunne være der. Det digitale værktøj gav os muligheden for at få et indblik i, hvem vores informanter var, og hvordan de boede. Den gjorde det muligt for os at række ud. Men modsat det fysiske møde havde appen dog den begrænsning, at vi ikke kunne stille uddybende spørgsmål eller tilpasse spørgsmålene til den enkelte informant. Kunsten var derfor at få stillet så generiske spørgsmål som muligt. Vi satte vores net op efter bedste evne og kunne derefter intet andet gøre end at vente og håbe på, at vi fik gevinst, efterhånden som proben kommunikerede spørgsmålene ud til informanterne.

En sonde (for langt?) ind i privatsfæren

Ordet ‘probe’ – sonde eller sensor – henviser i sin oprindelige betydning til et apparat, der kan anvendes til dataindsamling i et miljø, man som forsker ikke selv har adgang til. Det kunne for eksempel være et ubemandet fartøj til udforskning af fjerne planeter eller et måleinstrument til undersøgelse af patienters indre organer. I disse situationer tænkes proben typisk ikke som noget, der påvirker dataindsamlingen, men blot som et redskab, forskeren bruger til at skaffe oplysninger med. At bruge en probe som antropologisk værktøj var dog ikke helt så simpelt, og skulle vise sig at få betydning for vores opbygning af relationer til informanterne.

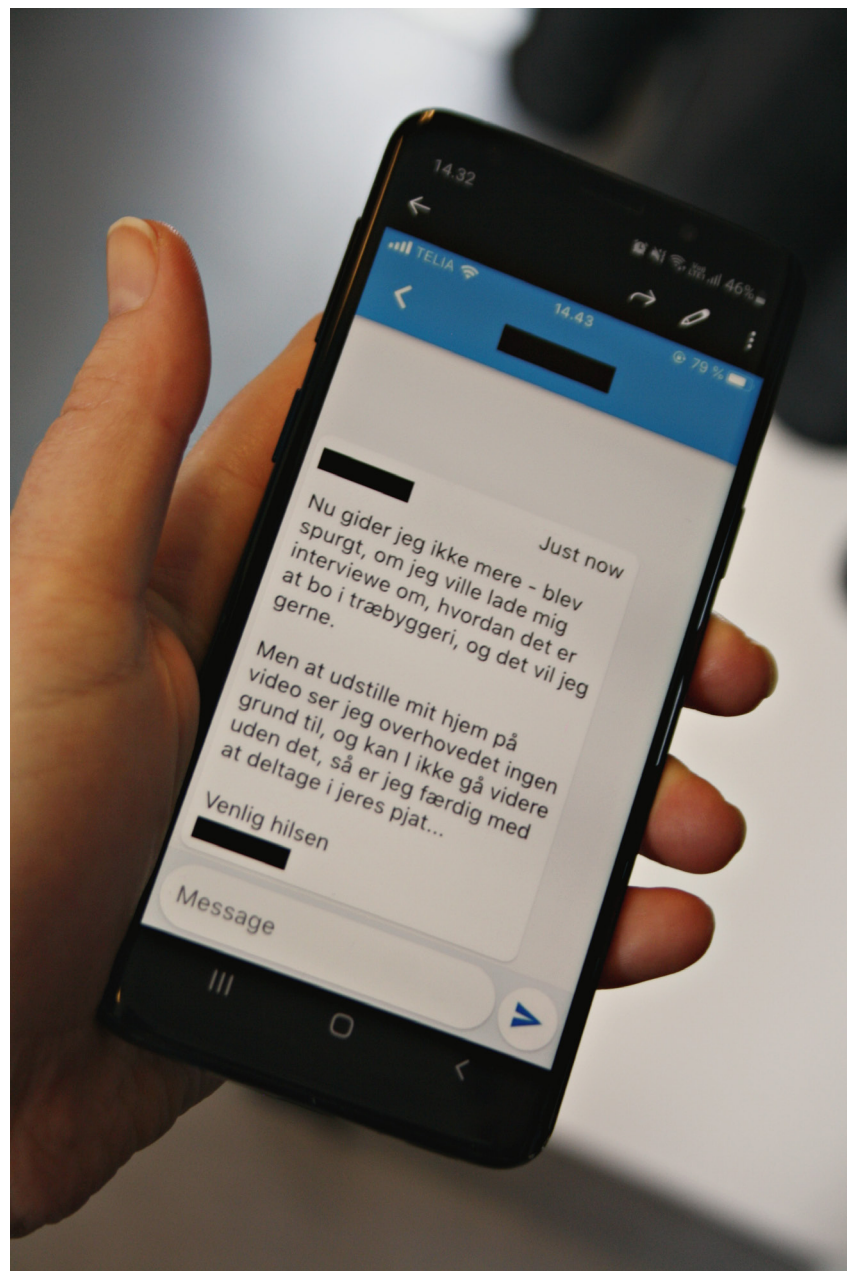
Det er dag to i vores empiriindsamling med proben. De første svar er tikket planmæssigt ind, og alt går tilsyneladende, som vi håbede. Men pludselig modtager vi en besked fra informanten Thomas:

“Nu gider jeg ikke mere – blev spurgt, om jeg ville lade mig interviewe om, hvordan det er at bo i træbyggeri, og det vil jeg gerne. Men at udstille mit hjem på video ser jeg overhovedet ingen grund til, og kan I ikke gå videre uden det, så er jeg færdig med at deltage i jeres pjat...”

Thomas' besked rammer os som en våd klud i ansigtet. Formålet var at komme tættere på informanterne, men har vi nærmere skabt en barriere for overhovedet at få dem til at lukke os ind i deres hjem?

Det var forskelligt, hvordan vores informanter reagerede på det at skulle svare på spørgsmål via en app. I Salmas øjne gav det en fleksibilitet, som betød, at hun kunne afse tiden til at bidrage. Mette beskrev det som lidt sjovt og hyggeligt, at der løbende kom spørgsmål, hun skulle besvare. Men

for Thomas, derimod, gik appen for tæt på. Som han uddybede i det efterfølgende interview:

“Når jeg ikke ved, hvordan det skal bruges og af hvem og til hvad, så gider jeg ikke være den, der skal vise frem. Jeg har ikke behov for at sige: ‘se min fede lejlighed’. Et hjemmebesøg havde været noget helt andet... at I så, hvor I var henne som en del af jeres dataindsamling. Det bliver meget ‘all out’ at skulle gå og vise alt frem. Opgaven med at skulle tage billeder af sine vægge ville have været *ok*. Den er konkret og nem at gå til. I taler om hele ens hjem. Det er omfattende, og så går du rundt og viser det hele frem. Du aner ikke, hvad folk vil bruge det til bagefter. Du ved ikke, om du gør det godt nok.”

For Thomas blev det dråben, der fik bægret til at flyde over, at vi via proben bad ham om at lave en videorundvisning i sit hjem. Han følte, at det ville være at udstille hans hjemlige privatsfære, da han ikke havde kontrol med, hvordan sådan en video ville blive brugt. Appen som teknologi var for Thomas forbundet med selvpromovering og indsamling af data, som han ikke selv var herre over. Selvom han havde fået oplysninger om og givet samtykke til projektets databehandling og i det hele taget var positivt stemt over for at lukke os ind i sit hjem, gjorde appen ham utryg. Han ville stadig gerne tale med os, men han ville ikke have mere med proben at gøre.

Når vi beder om en tur rundt i informanternes hjem, går vi helt ind i deres privatsfære. Under normale omstændigheder ville vi først tage initiativ til en rundvisning, når vi havde talt noget tid med informanten, fået en fornemmelse af hinanden og haft mulighed for at vise med vores fremtoning, spørgsmål og reaktioner, at vi som an-

tropologer er nysgerrige og ikke dømmer informanterne for det, de viser og fortæller os. Denne gradvise adgang var der ikke mulighed for at skabe via proben, ligesom vi heller ikke havde mulighed for at tilpasse vores tilgang til den enkelte informant. Der var ingen gestikulationer, hensyntagen eller fornemmelser. Proben stillede alle det samme spørgsmål: “Vis os, hvordan du bor. Lav en video-tour rundt i dit hjem, hvor du filmer, mens du fortæller.” Den kalibrering, som normalt foregår mellem antropolog og informant, var sat ud af spil.

Ud over oplevelsen af at få krænket sin hjemlige privatsfære fortæller Thomas’ udsagn også om en følelse, som gik igen hos flere af informanterne: ønsket om at gøre det godt nok. Flere satte ord på, at det havde været svært at finde på gode besvarelser til alle spørgsmålene og én fortalte, at hun havde lavet videorundvisningen flere gange for at få lavet en ordentlig optagelse. Til trods for at vi med vores rammesætning havde forsøgt at lægge op til, at deres bidrag ikke skulle indeholde noget bestemt eller være perfekt, havde proben alligevel gjort informanterne usikre og nogle gange fået dem til at føle sig utilstrækkelige.

Dødt materiale?

Da ugen var gået, og indsamlingen af empiri gennem proben var afsluttet, havde vi en følelse af at stå med det, Malinowski kalder ‘dødt materiale’ – empiri som ingen videre forståelse giver af *real native mentality or behaviour*. Besvarelserne gav i sig selv et indblik i, hvordan informanternes hjem så ud og havde en redegørende form med afbildninger af interiør i forskellige materialer tilknyttet beskrivende sætninger som: “Trægulv som passer godt med indervæggene i træ. Giver også varme til rummet.”. Umiddelbart var der ikke

de overraskende vinkler og udfoldede historier, som vi havde håbet på. Dog skulle det senere vise sig, at vores “besøg” i informanternes hjem via proben gav en anden dybde til den samlede undersøgelse. Den fornemmelse, vi gennem proben havde fået af, hvordan informanterne beboede og oplevede træhusene, skabte et fælles afsæt for dialogen. Ved at forfølge specifikke eksempler fra proben i interviewene kom det tilsyneladende ‘døde materiale’ til live. Med empirien indsamlet via proben kunne vi nu tale med Salma om, hvad hun mente, når hun sagde *sommerhus-feel* og lade Anne udfolde, hvorfor hun syntes, træ er *varmt*. Vi opnåede derved et dybere indblik i livet i træhusene og den rolle, træ spiller for informanterne i deres hjem. Detaljer, visuelle indtryk, korte beskrivelser, og små bemærkninger blev omsat til helstøbte, levende fortællinger. Værdien af den digitale adgang til informanternes hjem lå altså ikke så meget i besvarelserne i sig selv, men i den måde, hvorpå de faciliterede dialogen mellem os og informanterne.

Sarah Pink, som er kendt for sin brug af digitale værktøjer, beskriver, hvordan materialer såsom billeder giver adgang til informanternes oplevelser og tillader et fokus på detaljerne i små hverdagssituationer og praksisser. Som hun understreger, bør digital etnografi dog suppleres med andre metoder, hvor informanterne kan sætte ord på og dermed indsætte besvarelserne i en kontekst – for hvordan skal et stykke tekst, en video eller et billede egentlig forstås og fortolkes?

At opleve informanternes hjem gennem deres egne billeder og optagelser havde sine fordele og ulemper. På den ene side gjorde metoden informanterne til aktive medspillere i undersøgelsen, fordi de i så høj grad styrede, hvad der skulle indgå i fortællingen om lige præcis deres hjem. I proben kunne de vise os det sted, hvor solen rammer træet helt perfekt, hvor deres valg af indretning komplementerer de rå trævægge, eller hvordan samspelet mellem de forskellige materialer kan være mere eller mindre vellykket. På den anden side medførte metoden også begrænsninger, fordi vi var låst af den ramme, som de visuelle materialer gav os. Modsat et hjemmebesøg havde vi ikke mulighed for selv at gå eksplorativt til værks, spørge ind og være nysgerrige på ting, informanterne ikke selv bragte op. Adgangen var fragmenteret til de billeder og videoer, som den enkelte informant havde tid, lyst, idéer og evner til at optage. Selvom proben satte en god ramme for de virtuelle interviews, sad både vi og informanterne i sidste ende tilbage med en følelse af, at et fysisk besøg ville have givet en anderledes oplevelse. Eksempelvis sagde Mette, at hun sådan set havde syntes godt nok om at udføre opgaverne i proben, men bare ikke følte, at det gav os et tilstrækkeligt billede af, hvordan hendes hjem *egentlig* var:

“Jeg ville nok foretrække et hjemmebesøg. For jeg vil også gerne gøre det ordentligt. Jeg føler ikke, I sådan rigtigt har set lejligheden. I har bare set den der lidt bumlede video, jeg har lavet. Det ville for jer nok også give et bedre interview og et bedre flow. Så ser man lige noget, og så spørger man ind til det. Det ville også bare være hyggeligere.”

Digitalisering af værktøjskassen

Når vi som antropologer tager digitale værktøjer i brug, giver det os mulighed for at sætte nettet op nye steder og opnå andre indsigter end med de mere klassiske metoder. Gennem proben kan der skabes en adgang til informanternes livsverden, som det ellers kan være vanskeligt at opnå, når der ikke er mulighed for fysiske hjemmebesøg. På den ene side medfører de fragmenterede repræsentationer gennem billeder og video visse begrænsninger.

Fragmenteringen prægede ikke blot vores muligheder for at arbejde eksplorativt, men også informanternes oplevelse af, hvordan vi kom ind i deres hjem. Flere af informanterne følte, at de med et hjemmebesøg kunne have udtrykt sig mere frit og givet et mere fyldestgørende billede af, hvordan de boede. På den anden side gav proben os indsigt i livet i træhusene samt materialernes betydning for informanternes hjem. Trods benspænd viste proben sig således at være velegnet som supplerende redskab til at etablere en kontekst og underbygge dialogen i forbindelse med digitale interviews.

Alle fotos er taget af forfatterne.

Forslag til videre læsning

Robert Rosenberger og Peter-Paul Verbeek (2015) *Postphenomenological Investigations: Essays on Human-Technology Relations*. Lanham: Lexington Books.

Sam Ladner (2019) *Mixed Methods*. Proudly self-published.

Sarah Pink (2007) *Doing Visual Ethnography*. London: SAGE Publications.

Om forfatterne

Laura Lynggaard Nielsen og **Signe Helbo Gregers Sørensen** er antropologer ved Alexandra Institutet, hvor de arbejder med at omsætte forskningsbaseret viden til konkrete indsigter og værdiskabende løsninger for erhvervslivet. Laura er uddannet antropolog og har i en årrække beskæftiget sig med brobygning mellem fagspecialister og slutbrugere som led i innovationsprocessen. Signe læser Teknoantropologi og skriver speciale om bæredygtig omstilling i den danske byggesektor og om træ som centralt materiale og aktør i den proces.